

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI O‘QITISHDA 4K
MODELINING AHAMIYATI.

Fatxullayeva Ruhangiz Muxtor qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 2-bosqich magistranti

@fatxullayevaruhangiz@gmail.com

Anotatsiya. Maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qitishda 4 “K” modelining (kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya, kollaboratsiya) ahamiyatini tahlil qiladi. 4 “K” modeli zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarni XXI asr talablariga tayyorlashda muhim vosita sifatida ko‘rib chiqiladi. Maqolada modelning har bir komponenti – kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiya – o‘quvchilarning intellektual va ijtimoiy ko‘nikmalariga ta’siri O‘zbekiston va xorijiy ilmiy manbalar asosida yoritiladi. O‘zbekiston ta’lim tizimida 4 “K” modelining joriy etilishi, yangi avlod darsliklari va pedagogik strategiyalar orqali amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Xorijiy tajribalar bilan taqqoslash orqali modelning global miqyosdagi samaradorligi va mahalliy sharoitlarga moslashtirish imkoniyatlari muhokama qilinadi. Maqola boshlang‘ich ta’limda 4 “K” modelini qo‘llashning amaliy usullari va uning o‘quv natijalariga ta’sirini o‘rganishga qaratilgan.

Tayanch so‘zlar: 4 “K” modeli, boshlang‘ich ta’lim, kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya, kollaboratsiya, zamonaviy ta’lim, O‘zbekiston ta’lim tizimi, XXI-asr ko‘nikmalari, pedagogik strategiyalar.

Аннотация. В статье анализируется значение модели 4К (творчество, критическое мышление, общение, сотрудничество) в обучении учащихся младших классов. Модель 4К считается важным инструментом в современной системе образования для подготовки учащихся к требованиям XXI века. В статье на основе узбекских и зарубежных научных источников освещено влияние каждого компонента модели – творчества, критического мышления, общения и сотрудничества – на интеллектуальные и социальные навыки студентов. Анализируются реформы, реализуемые в системе образования Узбекистана посредством внедрения модели 4К, учебников нового поколения и педагогических стратегий. Путем сравнения с зарубежным опытом обсуждается эффективность модели в глобальном масштабе и возможности адаптации к местным условиям. Целью статьи является изучение практических методов применения модели 4К в начальном образовании и ее влияние на результаты обучения.



Ключевые слова: Модель 4”K”, начальное образование, творчество, критическое мышление, общение сотрудничество, современное образование, система образования Узбекистана, навыки XXI века, педагогические стратегии

Abstract. *The article analyzes the importance of the 4K model (creativity, critical thinking, communication, collaboration) in teaching primary school students. The 4K model is considered an important tool in the modern education system to prepare students for the demands of the 21st century. Based on Uzbek and foreign scientific sources, the article highlights the influence of each component of the model - creativity, critical thinking, communication and collaboration - on the intellectual and social skills of students. The reforms implemented in the education system of Uzbekistan through the introduction of the 4 “K” model, new generation textbooks and pedagogical strategies are analyzed. By comparing with foreign experience, the effectiveness of the model on a global scale and the possibility of adapting to local conditions are discussed. The purpose of the article is to study the practical methods of applying the 4 “K” model in primary education and its impact on learning outcomes.*

Keywords. *4”K” model, primary education, creativity, critical thinking, communication collaboration, modern education, education system of Uzbekistan, 21st century skills, pedagogical strategies*

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimida o’quvchilarni XXI asr talablariga mos ravishda tayyorlash muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Bu jarayonda 4 “K” modeli – kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiya ko’nikmalari – boshlang’ich ta’limda muhim o’rin tutmoqda. Ushbu ko’nikmalar o’quvchilarga nafaqat bilim olish, balki uni ijodiy tarzda qo’llash, muammolarni tahlil qilish va jamoada ishlash imkonini beradi. Trilling va Fadel (2009) ta’kidlaganidek, “XXI asr ko’nikmalari, xususan, 4 “K” modeli, o’quvchilarni hayotda muvaffaqiyatli bo’lishiga tayyorlaydigan asosiy omil sifatida qaraladi” (Trilling & Fadel, 2009, p. 45). O’zbekiston ta’lim tizimida ham 4 “K” modeliga e’tibor kuchaymoqda, bu haqda O’zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi (2023) tomonidan ishlab chiqilgan “Xalq ta’limini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da 4K modeliga asoslangan darsliklar va metodikalarni joriy etish strategiyasi alohida ta’kidlanadi (XTV, 2023).

ASOSIY QISM



4 “K” modeli – kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiya ko‘nikmalari – boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga muhim hissa qo‘shadi. Ushbu ko‘nikmalar zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun asosiy kompetensiyalar sifatida qaraladi. Quyida 4 “K” modelining har bir komponenti va uning boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ta’siri O‘zbekiston hamda xorijiy ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Kreativlik o‘quvchilarga muammolarga innovatsion yechim topish va o‘z fikrlarini ijodiy ifoda etish imkonini beradi. Robinson (2011) o‘z ishida “kreativlik ta’limda muhim o‘rin tutadi, chunki u o‘quvchilarga o‘ziga xos yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi” deb ta’kidlaydi (Robinson, 2011, p. 56). O‘zbekistonda Kenjayeva (2024) boshlang‘ich ta’limda yangi avlod darsliklarining 4 “K” modeliga asoslanganligini qayd etib, “kreativlikka yo‘naltirilgan vazifalar o‘quvchilarning matematika va ona tili kabi fanlarda mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi” deb yozadi (Kenjayeva, 2024, p. 23). Masalan, ona tili darslarida hikoya yozish yoki muammoni ijodiy hal qilishga oid topshiriqlar kreativlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tanqidiy fikrlash o‘quvchilarga ma’lumotlarni tahlil qilish, asosli xulosalar chiqarish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Care va boshqalar (2018) tadqiqotlarida “tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari boshlang‘ich ta’limda shakllantirilishi kerak, chunki bu o‘quvchilarning keyingi o‘quv yutuqlariga asos bo‘ladi” deb ta’kidlaydilar (Care et al., 2018, p. 14). O‘zbekistonda Dilova (2024) 4K modelining tanqidiy fikrlash komponentini o‘quv jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha amaliy tajribalarni tahlil qilib, “o‘quvchilarga savol-javob metodikasi va muammo asosidagi ta’lim orqali tanqidiy fikrlashni o‘rgatish samarali” ekanligini qayd etadi (Dilova, 2024, p. 80). Masalan, tabiatshunoslik darslarida o‘quvchilarga ekologik muammolarni tahlil qilish va yechim taklif qilish topshiriqlari beriladi.

Kommunikatsiya ko‘nikmasi o‘quvchilarning o‘z fikrlarini aniq ifoda etishi, boshqalarni tinglash va samarali muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. OECD (2018) hisobotida “kommunikatsiya ko‘nikmalari o‘quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi va o‘quv jarayonidagi muvaffaqiyati uchun muhimdir” deb ta’kidlanadi (OECD, 2018, p. 22). O‘zbekistonda Adizova va Jo‘rayeva (2024) ona tili o‘qish savodxonligi darslarida kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodikalarni tahlil qilib, “guruhlarda munozara va hikoya aytib berish kabi vazifalar o‘quvchilarning muloqot qobiliyatlarini oshiradi” deb yozadilar (Adizova & Jo‘rayeva, 2024, p. 45). Bu usullar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘zaro muloqot va o‘zini ifoda etish qobiliyatlarini mustahkamlaydi.



Kollaboratsiya o'quvchilarga jamoada ishlash, mas'uliyatni bo'lishish va umumiy maqsad sari harakat qilishni o'rgatadi. Barron va Darling-Hammond (2008) o'z tadqiqotlarida “kollaborativ ta'lim usullari o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularning o'quv yutuqlarini ham oshiradi” deb ta'kidlaydilar (Barron & Darling-Hammond, 2008, p. 15). O'zbekistonda Karimova va Madaminjonova (2024) 4 “K” modelining kollaboratsiya komponentini sinf xonalarida joriy etish bo'yicha o'z tajribalarini baham ko'rib, “guruh loyihalari va jamoaviy muammolarni hal qilish vazifalari o'quvchilarning o'zaro hamkorlik qobiliyatlarini rivojlantiradi” deb yozadilar (Karimova & Madaminjonova, 2024, p. 67). Masalan, boshlang'ich sinflarda guruh loyihalari orqali o'quvchilar umumiy maqsadga erishish uchun birgalikda ishlashni o'rganadilar.

O'zbekiston ta'lim tizimida 4 “K” modeli “Xalq ta'limini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” doirasida faol joriy etilmoqda. Xalq ta'limi vazirligi (2023) tomonidan ta'kidlanishicha, 4 “K” modeliga asoslangan darsliklar va metodikalar boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning zamonaviy ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi” (XTV, 2023, p. 10). Ushbu strategiya doirasida boshlang'ich sinf darsliklari va o'qitish metodikalarida 4 “K” ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Masalan, matematika va ona tili darslarida muammolarga asoslangan o'qitish va jamoaviy loyihalar keng qo'llanilmoqda.

Xorijiy tajribada 4 “K” modeli ko'plab mamlakatlarda, xususan, AQSh, Singapur va Finlyandiya kabi ta'lim tizimlarida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Gillard va Park (2016) o'z tadqiqotlarida “4K ko'nikmalari ta'lim dasturlariga integratsiya qilinganda, o'quvchilarning global raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshadi” deb yozadilar (Gillard & Park, 2016, p. 250). O'zbekiston tajribasi bilan taqqoslaganda, xorijiy mamlakatlarda 4 “K” modelini joriy etishda ko'proq raqamli texnologiyalar va innovatsion platformalardan foydalaniladi. O'zbekistonda esa bu jarayon asosan yangi darsliklar va o'qituvchilar malakasini oshirish orqali amalga oshirilmoqda.

XULOSA

4 “K” modeli boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qitishda muhim pedagogik vosita sifatida o'z samaradorligini isbotlamoqda. Kreativlik, tanqidiy fikrlash, kommunikatsiya va kollaboratsiya ko'nikmalari o'quvchilarning nafaqat akademik yutuqlari, balki ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston va xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, 4 “K” modelini ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli integratsiya qilish o'quvchilarning zamonaviy dunyo talablariga tayyorlanishini ta'minlaydi.



ADABIYOTLAR:

1. Adizova, N. B., & Jo‘rayeva, N. O‘. (2024). Ona tili o‘qish savodxonligi va uni o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma.
2. Barron, B., & Darling-Hammond, L. (2008). Teaching for Meaningful Learning: A Review of Research on Inquiry-Based and Cooperative Learning. Edutopia.
3. Care, E., Kim, H., Vista, A., & Anderson, K. (2018). Education System Alignment for 21st Century Skills: Focus on Assessment. Brookings Institution.
4. Dilova, N. G. (2024). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ta‘limi muvaffaqiyatini ta‘minlashda “4K” modelining imkoniyatlari. Universal xalqaro ilmiy jurnal, Jild 1, № 5.
5. Gillard, D., & Park, C. (2016). The Role of 21st-Century Skills in Education: A Focus on Knowledge, Skills, and Attitudes. Higher Education, 77(2), 245-261.
6. Karimova, M. M., & Madaminjonova, M. M. (2024). Boshlang‘ich ta‘limda 4K modelidan foydalanishning pedagogik xususiyatlari. Universal xalqaro ilmiy jurnal, Jild 1, № 4.
7. Kenjayeva, S. I. (2024). 4K modeli asosida yaratilgan yangi avlod darsliklarining fundamental mazmuni va mantiqiy ustunliklari. Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti jurnali.
8. OECD. (2018). The Future of Education and Skills: Education 2030. OECD Publishing.
9. Robinson, K. (2011). Out of Our Minds: Learning to be Creative. Capstone Publishing.
10. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. (2023). Xalq ta‘limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.

